

MONIKA ODLANICKA-POCZOBUTT

Politechnika Śląska

ZASTOSOWANIE NOWOCZESNYCH TECHNIK INFORMACYJNYCH W SĄDOWNICTWIE POWSZECHNYM

Wprowadzenie

Wzrastające zapotrzebowanie na wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań w sądownictwie wynikające z konieczności dostosowania się do norm unijnych zarówno pod względem jakości, jak i sprawności prowadzonych postępowań staje się wyzwaniem dla polskiego sądownictwa powszechnego. Polskie sądy, które po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej stały się istotnym ogniwem europejskiego wymiaru sprawiedliwości, powinny projektować swoje działania tak, aby zmniejszyć zarzucaną im znaczną przewlekłość postępowań.

Celem artykułu jest zaprezentowanie pewnych rozwiązań, które zostały wdrożone w polskim sądownictwie powszechnym i stanowią element realizowanego procesu informatyzacji, będącego konsekwencją konieczności dostosowania się do standardów europejskich nie tylko w zakresie stosowania prawa europejskiego, ale także organizacji pracy i zarządzania sądami.

W państwach UE sądy wdrożyły już wiele rozwiązań informatycznych wspomagających ich działalność. Na przykład automatyzacja procedur sądowych ACP (ang. *Automation of Court Procedures*) została wdrożona w Austrii w początkach lat 90 XX wieku i jest systematycznie rozbudowywana o kolejne funkcjonalności. ACP jest narzędziem informatycznym wspierającym obsługę postępowań sądowych w ramach 50 sklasyfikowanych procedur, które umożliwia szybkie i sprawne zarządzanie w obszarach: zarządzanie sprawami w sądach, korespondencja elektroniczna, prowadzenie statystyki sądowej oraz dokonywanie opłat sądowych online.

Istotnym rozwiązaniem, na którym mogą wzorować się pozostali członkowie UE, jest Elektroniczna Komunikacja w Sprawach Prawnych (ang. *Electronic Legal*

Communication – ELC), która, podobnie jak ACP, została wprowadzona w austriackim systemie sadowniczym w początku lat 90 jako pierwsze tego typu narzędzie na świecie. Zadaniem ELC jest umożliwienie komunikacji i wymiany korespondencji w drodze elektronicznej (równorzędnie z korespondencją papierową) na linii sąd – strony postępowania. System obsługiwany jest przez platformę informatyczną. Dane wprowadzone do systemu są przekazywane do narzędzia ACP. ELC umożliwia obsługę blisko 65% spraw w tzw. postępowaniach nakazowych i upominawczych. System rejestruje rocznie blisko 7 mln wiadomości przesyłanych drogą elektroniczną¹.

Sytuacja polskiego sadownictwa powszechnego wskazuje na dosyć wysoki poziom wdrożenia rozwiązań informatycznych. Zastosowanie nowoczesnych technik informacyjnych w polskich sądach opiera się zasadniczo na kilku rozwiązaniach, takich jak m.in. Elektroniczne Postępowanie Upominawcze, w ramach którego sprawy rozpatrywane są przez tzw. e-sądy; System Wspomagania Organizacji Rozpraw; Elektroniczny System Obiegu Dokumentów; System Archiwizacji Spraw oraz stosowany coraz powszechniej w więziennictwie – System Dozoru Elektronicznego.

1. Elektroniczne Postępowanie Upominawcze – EPU

Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.) na mocy ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw². Elektroniczne postępowanie upominawcze funkcjonuje w polskim systemie prawnym od dnia 1 stycznia 2010 roku.

Załozeniami projektu ustawy wprowadzającej EPU było przede wszystkim sprawniejsze rozpoznawanie spraw, a tym samym odciążenie wymiaru sprawiedliwości głównie w drobnych, nieskomplikowanych sprawach. Elektroniczne postępowanie upominawcze umożliwia rezygnację z prowadzenia akt papierowych. W nowym trybie rozpoznawania spraw kluczową rolę ma natomiast odgrywać zastosowanie nowoczesnych technik informacyjnych.

Istota elektronicznego postępowania upominawczego polega na:

- umożliwieniu elektronicznej komunikacji z sądem, w tym również złożeniu i opłaceniu pozwu,

¹ Zob. *Use of IT within Austrian Justice*, Bundesministerium für Finanzen, Wiedeń 2010; *Evaluation report of European judicial systems – Edition 2010 (2008 data): Efficiency and quality of justice*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Strasbourg 2010.

² W dniu 9 stycznia 2009 r. Sejm uchwalił nowelizację ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego („Ustawa”). Na mocy nowej regulacji został wprowadzony do Ustawy z dniem 1 stycznia 2010 r. w tytule VII działu VIII rozdział 1, który będzie regulował elektroniczne postępowanie upominawcze, Dz.U. z 2009r., nr 26, poz. 156.

- utrwalaniu czynności w elektronicznym postępowaniu upominawczym tylko w systemie informatycznym, gdyż założeniem tego trybu jest rezygnacja z prowadzenia akt papierowych,
- szybkim wydaniu orzeczenia tylko i wyłącznie jako dokumentu elektronicznego,
- ograniczeniu czynności sądu do niezbędnego minimum i wprowadzeniu zasady, że czynności powoda podjęte w inny sposób niż drogą elektroniczną nie wywołują skutków i nie będą przez sąd procedowane³.

W ramach EPU sprawy rozpatrywane są przez e-sądy. Pierwszy e-sąd, funkcjonujący od początku 2010 roku, został utworzony w Sądzie Rejonowym w Lublinie jako XVI Wydział Cywilny, który swoją właściwością obejmuje cały kraj. Ustawa przewiduje utworzenie e-sądu jako wydziału cywilnego sądu rejonowego, rozpoznającego takie sprawy tylko i wyłącznie w elektronicznym postępowaniu upominawczym, bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Komunikacja między powodem i sądem elektronicznym odbywa się wyłącznie elektronicznie. Z kolei komunikacja między e-sędem i pozwanym jest prowadzona tradycyjnie, chyba że pozwany sam zainicjuje drogę elektroniczną – wysyłając pismo procesowe w ten sposób. Pozwany ma prawo zanegować roszczenia powoda, wnosząc sprzeciw pisemnie lub elektronicznie od nakazu zapłaty. Nakaz zapłaty wydany w elektronicznym postępowaniu upominawczym ma postać wyłącznie elektroniczną i jest dostępny w systemie teleinformatycznym e-sądu po podaniu unikalnego kodu nakazu (20 znakowego) umieszczonego w lewym górnym rogu wydruku weryfikacyjnego. Klauzula wykonalności wydana w elektronicznym postępowaniu upominawczym ma postać wyłącznie elektroniczną i jest dostępna zawsze wraz z nakazem zapłaty, do którego została wydana, w systemie teleinformatycznym e-sądu. Formularze elektroniczne ułatwiają również konstruowanie pism procesowych, nadal jednak można korzystać z pozwów składanych na papierze, bo dostęp do komunikacji elektronicznej nie jest jeszcze powszechny.

2. System Wspomagania Organizacji Rozpraw – SWOR

System Wspomagania Organizacji Rozpraw to funkcjonujące w sądownictwie oprogramowanie spełniające założenia funkcjonalne opracowane przez Departament Centrum Ogólnopolskich Rejestrów Sądowych i Informatyzacji Resortu Ministerstwa Sprawiedliwości. Fundamentalnym założeniem przy tworzeniu systemu SWOR była budowa oprogramowania, które z jednej strony jest zintegrowane z aplikacjami wspomagającymi biurowość wydziałów procesowych sądu, z drugiej

³ J. Dębek (rzecznik prasowy ministra sprawiedliwości): *Pierwszy rok działania e-sądu za nami. Minister Krzysztof Kwiatkowski: To sukces, który przerósł oczekiwania*, fragmenty wypowiedzi z 30.12.2010, <http://ms.gov.pl/>

zaś stanowi obszar potencjalnej wymiany informacji wewnątrz, jak i na zewnątrz sądu⁴. SWOR funkcjonuje w ramach systemu SAWA, który jest kompleksowym oprogramowaniem wspierającym pracę wszystkich wydziałów merytorycznych sądu apelacyjnego. Od 2000 roku rozpoczął się proces jego wdrażania w sądach apelacyjnych w całej Polsce, w roku 2004 oprogramowanie to było już wdrożone i użytkowane w większości sądów apelacyjnych w Polsce, a chwili obecnej proces ten nadal jest realizowany.

System SWOR został opracowany w architekturze trójwarstwowej przy zastosowaniu technologii ASP.NET 2.0 oraz AJAX 1.0 firmy Microsoft. Istotą systemu jest pełna integracja z oprogramowaniem wydziałowym, co pozwala na ograniczenie dodatkowej pracy użytkowników systemu do niezbędnego minimum i umożliwia uporządkowanie zasobów sądowych oraz pełną kontrolę nad planowaniem rozpraw.

Rys. 1. Funkcjonalności SWOR

Źródło: <http://www.infobox.com.pl/?site=article&idd=56&ida=900> [dostęp 26.04.2012].

System SWOR działa na zasadzie organizera czasu i portalu informacyjnego. Zawiera szereg kalendarzy (biegłych, videokonferencji, konwojowania, rozpraw, wokand) powiązanych ze sobą, co pozwala na łatwe wykrywanie konfliktów podczas rezerwacji zasobu w czasie. Oprócz kalendarzy system pozwala generować elektroniczne wokandy oraz wyświetlać na monitorach wielkoformatowych wokandy zbiorcze. Uzupełnieniem całości jest portal sądu zawierający ogłoszenia i zarządzenia prezesa sądu, wzory dokumentów oraz kalkulator opłat sądowych. Funkcjonalności systemu SWOR przedstawia rysunek 1.

⁴ www.sawa.currenda.pl/index.php?option=displaypage&Itemid=82&op=page&SubMenu; [dostęp 26.04.2012].

SWOR jest aplikacją opartą na technologii ASP.NET i współdziała z usługą Active Directory. Jest on aplikacją typu SSO – pojedyncze logowanie (ang. *single sign-on*). Dzięki tej własności aplikacja nie wymaga dodatkowych czynności do obsługi. Po zalogowaniu się do domeny w systemie Windows użytkownik ma dostęp do wszystkich swoich uprawnień. Przydzielone prawa dostępu do usług są ustalane przez administratora domeny jednorazowo⁵.

SWOR wykorzystuje takie urządzenia, jak wyświetlacze (wokandy elektroniczne przy salach rozpraw), wyświetlacze wielkoformatowe (jako wokandy zbiorcze) i infoboxy.

3. Elektroniczny System Obiegu Dokumentów – ESOD

Korzystanie z dokumentów elektronicznych staje się wymogiem sprawnego funkcjonowania nowoczesnego państwa i przedsiębiorstwa. Wykorzystanie elektronicznego obiegu dokumentów rodzi jednak również wiele problemów, nie tylko natury technicznej, ale też i organizacyjnej oraz prawnej. Elektroniczny System Obiegu Dokumentów e-SOD® umożliwia sprawne zarządzanie obiegiem dokumentów, procedowanie spraw oraz prowadzenie rejestrów i archiwów. Pozwala na automatyzację pracy urzędu i zarządzanie dostępem do informacji przy zagwarantowaniu bezpieczeństwa przechowywanych danych.

E-SOD® zapewnia spójny, płynny obieg dokumentów kancelaryjnych, wspomaga zarządzanie obiegiem spraw i związanej z nimi korespondencji (pism, dokumentów, notatek), umożliwia obsługę dokumentów nadsyłanych w postaci papierowej oraz elektronicznej. System oparty jest na Jednolitym Rzeczowym Wykazie Akt (JRWA) i wykorzystuje mechanizmy automatycznego przepływu pism (ang. *work flow*) wspomagające bezobsługową pracę systemu.

Dzięki modularnej budowie i szerokim możliwościom konfiguracji system może być precyzyjnie dostosowany do wymagań instytucji różnego rodzaju i wielkości. E-SOD® może wykorzystywać platformy typu *open source*, co pozwala na ograniczenie kosztów wdrożenia. Jest on w pełni zgodny z Kodeksem postępowania administracyjnego i instrukcjami kancelaryjnymi dla organów gminy i organów powiatu, regulacjami m. in. w zakresie: Jednolitego Rzeczowego Wykazu Akt oraz numeracji i klasyfikacji spraw, ustawą o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne i ustawą o ochronie danych osobowych, a także z innymi aktami prawnymi, w tym rozporządzeniami do ww. ustaw, określającymi zasady informatyzacji działalności jednostek samorządu terytorialnego⁶.

⁵ <http://pinpoint.microsoft.com/pl> [dostęp 26.04.2012].

⁶ <http://www.r-data.pl/produkty/e-SOD> [dostęp 2.06.2012].

4. System Archiwizacji Spraw – SAS

Funkcjonujący również w polskim sądownictwie powszechnym System Archiwizacji Spraw jest systemem przeznaczonym głównie dla firm i urzędów średniej wielkości, posiadających kilkanaście-, kilkadziesiąt jednostek organizacyjnych – wydziałów, departamentów, referatów, w których występuje scentralizowane gromadzenie wpływów (kancelaria) i jasno określone ośrodki decyzyjne. Może mieć zastosowanie w urzędach państwowych, samorządowych (ministerstwa, urzędy centralne, urzędy gminne, powiatowe czy wojewódzkie), a także w zarządzaniu dokumentami w centralach dużych firm przemysłowych, handlowych i dystrybucyjnych.

SAS umożliwia skuteczne zarządzanie przepływem informacji zawartej w dokumentach, grupowanie dokumentów w sprawy zgodnie z przyjętym w firmie regulaminem organizacyjnym, funkcjonującymi procedurami załatwiania spraw oraz Rzeczym Wykazem Akt, systematyzując tym samym ich obieg. Ułatwia uzyskanie szybkiej informacji o zaawansowaniu spraw w organizacji, a prowadzącym sprawy i osobom upoważnionym – sprawny dostęp do powiązanych z nią dokumentów. Umożliwia przeniesienie w środowisko komputerowe ogólnych reguł i zasad obowiązujących w procesie rozpatrywania spraw oraz ułatwia tworzenie nowych procedur załatwiania spraw poprzez możliwość definiowania kolejnych kroków w sprawie i pomaga śledzić etapy ich realizacji.

System zapewnia sprawny obieg informacji zawartej w dokumentach przychodzących i wychodzących, składających się na daną sprawę. Elastyczność systemu sprawia, że można dowolnie ustalać, kto ma uczestniczyć w sprawie, a kto powinien być jedynie informowany o jej przebiegu. Dokumenty kierowane są jedynie do osób odpowiedzialnych za realizację sprawy, osób upoważnionych do jej rozpatrywania, a także do osób wnoszących sprawę. Uprawnieni użytkownicy mają możliwość zamieszczenia przy danej sprawie komentarzy dotyczących jej realizacji⁷.

5. System Dozoru Elektronicznego – SDE

Nowoczesne technologie w wymiarze sprawiedliwości to także kolejny etap wdrażania Systemu Dozoru Elektronicznego, czyli możliwość odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym. Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 7 września 2007 sąd penitencjarny może udzielić zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności nie przekraczającej jednego roku w systemie dozoru elektronicznego skazanemu na taką karę, posiadającemu określone miejsce stałego pobytu oraz zgodę osób pełnoletnich wspólnie z nim zamieszkujących, jeżeli jest to wystarczająco

⁷ http://www.telecomp.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id
26.04.2012].

[dostęp

jące do osiągnięcia celów kary oraz jeżeli względy bezpieczeństwa i stopień demoralizacji, a także inne szczególne okoliczności nie przemawiają za potrzebą jego osadzenia w zakładzie karnym⁸.

Rys. 2. SDE w praktyce

Źródło: opracowano na podstawie materiałów Konsorcjum Comp S.A. i Ministerstwa Sprawiedliwości.

Obecnie coraz większa grupa skazanych zamiast odbywać karę za kratami zakładu karnego, odbywa ją pod dozorem z elektroniczną bransoletką umieszczoną na ręce lub na nodze. W odniesieniu do kosztu utrzymania jednego skazanego w zakładzie karnym, który stanowi obciążenie dla budżetu państwa w wysokości ok. 2300 zł miesięcznie, takie rozwiązanie jest zdecydowanie tańsze. Jest to również bardziej skuteczny sposób na resocjalizację skazanego, który mimo odbywania kary może uczestniczyć w życiu społecznym czy też pracować na utrzymanie rodziny.

Pełna realizacja systemu została zaplanowana w pięciu etapach. Ostatni, etap (od 1 stycznia 2012 r. do 31 sierpnia 2014 r.) umożliwi wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE na terenie całego kraju dla potencjalnej maksymalnej liczby 7500 skazanych (w wymiarze dziennym i miesięcznym). System Dozoru Elektronicznego w trzecim etapie wdrażania funkcjonował w apelacjach: białostockiej, krakowskiej, lubelskiej i warszawskiej. Ten etap wdrażania stworzył potencjalną możliwość wykonywania kary w SDE w stosunku dla 2000 skazanych. Na dzień 30 grudnia 2010 roku wykonaniem kary w systemie SDE zostało objętych łącznie 587 skazanych, z czego 401 odbywa karę, a 186 ukończyły jej odbywanie.

W ramach czwartego etapu od dnia 1 stycznia 2011 roku System Dozoru Elektronicznego został rozszerzony o możliwość wykonania kary dla kolejnych 2000 skazanych i o obszar właściwości terytorialnej apelacji poznańskiej, gdańskiej i rzeszowskiej oraz Sąd Okręgowy w Łodzi, co łącznie potencjalnie umożliwiło wykonanie kary w stosunku do 4000 skazanych.

⁸ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Dz.U. z 2008 r., nr 172, poz. 1069, z późn. zm.

Podsumowanie

Zaprezentowane w artykule rozwiązania wdrożone w polskim sądownictwie powszechnym stanowią jedynie część systemów funkcjonujących w polskich sądach. Proces informatyzacji polskiego sądownictwa jest nadal realizowany. Po wejściu Polski do UE polskie sądownictwo powszechne powinno w krótkim czasie dostosować się do standardów europejskich nie tylko w zakresie stosowania prawa europejskiego, ale także organizacji pracy i zarządzania sądami. Rozwiązania instytucjonalne powinny być wspomagane poprzez kontynuowanie procesu informatyzacji i zwiększania dostępności usług drogą elektroniczną. Rozwój technologii informacyjnej i komunikacyjnej w znacznym stopniu może rekompensować odległość od sądów, a wdrożenie takich rozwiązań, jak możliwość wykorzystywania elektronicznych formularzy i wymiany dokumentów między stronami czy internetowe postępowania w sprawie drobnych roszczeń, mogłoby przyczynić się do podniesienia skuteczności działań sądownictwa powszechnego. Istotne znaczenie mają również wdrażane obecnie przez resort systemy informatyczne, tj. System Informatycznego Wspomagania Procesów Merytorycznych oraz Zintegrowany System Rachunkowości i Kadr.

Z punktu widzenia jakości funkcjonowania sądownictwa istotne wydaje się również stworzenie pełnego dostępu do systemu księgi wieczystej oraz poszerzenie katalogu rodzajowego spraw rozstrzyganych drogą elektroniczną.

Rozwiązania informatyczne powinny skutkować nie tylko większą dostępnością obywateli do szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości. Przykłady państw europejskich wskazują, że narzędzia elektroniczne w znaczący sposób mogą poprawiać pracę samego sądu, co przekłada się na sprawność działania całego systemu. Kontynuacja polityki Ministerstwa Sprawiedliwości w powyższym zakresie wydaje się niezbędna.

Literatura

1. Dębek J.: *Pierwszy rok działania e-sądu za nami. Minister Krzysztof Kwiatkowski: To sukces, który przerósł oczekiwania*, fragmenty wypowiedzi z 30.12.2010, <http://ms.gov.pl/>
2. *Evaluation report of European judicial systems – Edition 2010 (2008 data): Efficiency and quality of justice*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Strasbourg 2010.
3. <http://pinpoint.microsoft.com/pl>
4. <http://www.infobox.com.pl>
5. <http://www.r-data.pl/produkty/e-SOD>
6. <http://www.sawa.currenda.pl/>

7. <http://www.telecomp.com.pl/>
8. Kodeks postępowania cywilnego („Ustawa”) z dnia 17 listopada 1964 r. z późn. zm., Dz.U. z 2009 r., nr 26, poz. 156.
9. Materiały Konsorcjum Comp S.A. i Ministerstwa Sprawiedliwości.
10. *Use of IT within Austrian Justice*, Bundesministerium für Finanzen, Wiedeń 2010.
11. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Dz.U. z 2008 r., nr 172, poz. 1069, z późn. zm.

APPLYING MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE COMMON JUDICIARY

Summary

Growing demand for using high-tech solutions in the judiciary resulting out of necessity of accommodating oneself to EU norms both in terms of the quality as well as the efficiency of conducted proceedings is becoming a challenge for the Polish universal judiciary.

In the article introduced some of solutions which were accustomed at Polish courts, so like among others Electronic Admonishing Proceedings; System of Supporting the Organization of Trials; Electronic System of the Document Flow; System of Archiving Records and applied more and more universally in the prison system - System of the Electronic Supervision.

Translated by Monika Odlanicka-Poczobutt